

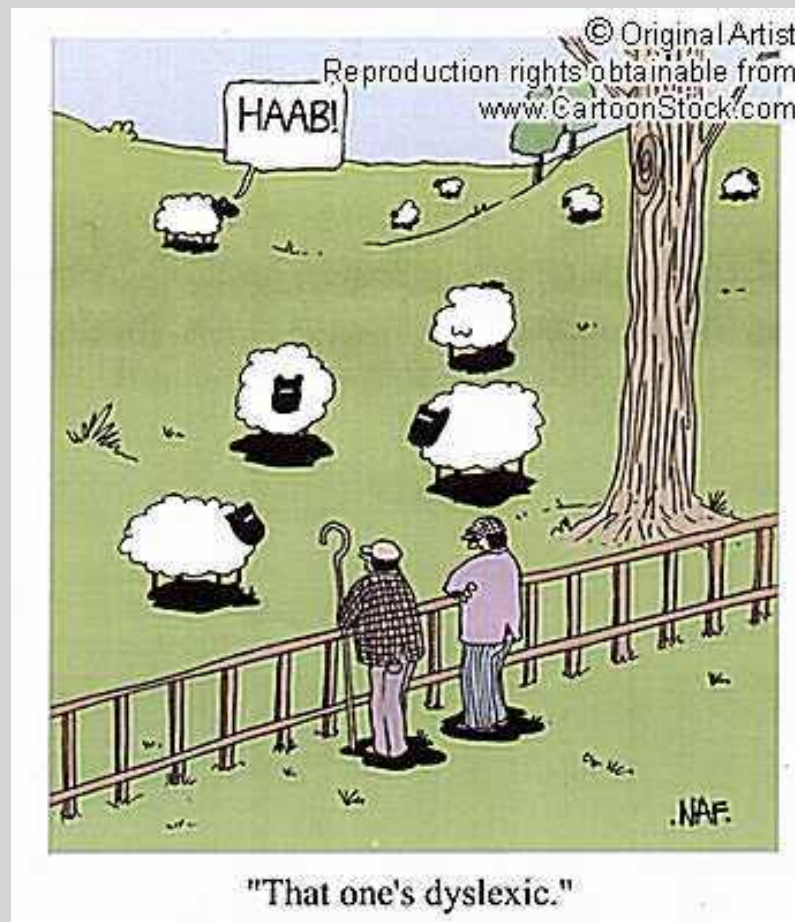
Strips en dyslexie

Jan Cumps

Strips en dyslexie

Dyslexia cartoon

Related topics: [sheep](#), [dyslexia](#), [dyslexic](#).

DYSLEXIE

IS DAT NIET ZOIETS
ALS GEEN LETTERS IN
JE SOEP LUSTEN

helpje.be
www.helpje.org/belgie

Loesje

Strips en dyslexie

In deze bijdrage over strips en dyslexie situeren we eerst de lezing die we gaven over 'Strips en andere buitenbeentjes' op een studiedag voor jeugdbibliothecarissen. In een tweede punt behandelen we strips en woordenschat. Daarna rapporteren we over het resultaat van onze zoektocht in binnen- en buitenland over strips en dyslexie, met een verwijzing naar vreemde talen. In het vijfde punt hebben we het over strips en andere 'aarzelende lezers'. Ten slotte zijn we te rade gegaan bij zowel een tekenaar-docent als een verantwoordelijke voor een stripbibliotheek om hen te vragen welke strips zij zouden suggereren voor de 'aarzelende lezers'.

1. Situering

In het najaar 2008 boog de Vakgroep Jeugdbibliothecarissen van de VVBAD (Vlaamse Vereniging voor Bibliotheek-, Archief- en Documentatiewezenen) zich over een actueel thema: kinderen voor wie lezen om een of andere reden moeilijk is. In het programma werd aandacht besteed aan verschillende invalshoeken van leesproblemen.

1.1. Waarop moeten jeugdbibliotheken letten bij de collectievorming voor kinderen met dyslectische problemen?

1.2. Luisterpuntbibliotheek is er voor mensen die geen gewone, gedrukte boeken kunnen lezen. Ze richt zich niet enkel tot volwassenen, ook kinderen met een beperking bij het lezen kunnen er terecht.

1.3. Het Centrum voor Taal en Onderwijs (het vroegere Steunpunt NT2) aan de K.U.Leuven ondersteunt, in opdracht van tal van overheden, het taalvaardigheidsonderwijs Nederlands in Vlaanderen. Daarbij gaat er bijzondere aandacht naar het onderwijs van Nederlands aan anderstaligen (Nederlands als tweede taal).

1.4. Makkelijk Lezen Plein (MLP) biedt ondersteuning aan bibliotheken die een MLP in hun instelling willen opzetten. Daarnaast informeren ze ouders en leerkrachten met praktische zaken over materialen voor kinderen met een leesprobleem.

1.5. Jan Cumps wil het gebruik van strips in het onderwijs stimuleren. Zijn bijdrage gaat over hoe strips 'moeilijke lezers' kunnen helpen. In de lezing zal worden nagegaan of en hoe strips een extra hulpmiddel kunnen zijn voor speciale doelgroepen zoals anderstaligen, slechtzienden, kinderen met leesmoelijkheden, leerlingen TSO/BSO, enz... Daarbij zal worden onderzocht aan welke criteria 'goede' strips moeten beantwoorden. Op basis van rondvraag bij auteurs, bibliothecarissen, specialisten uit binnen- en buitenland zal ook gekeken worden welke strips het best in aanmerking komen. Gehoopt wordt dat de aanwezigen daarbij ook hun stem laten horen. Voor het algemene kader wordt verwezen naar het boek *Laat ze strips lezen! Informatie en suggesties voor school, thuis en bibliotheek* (Jan Cumps en Kurt Morissens), Acco, Leuven, 2007). Zie voor meer details over het boek <<http://www.hoeks.homepage.t-online.de/41443.html>>

2. Strips en woordenschat

Traditioneel werd nogal eens neergekeken op de lectuur van strips omdat die nadelig zouden zijn voor de woordenschatverwerving en taalontwikkeling.

In hoofdstuk 18 van het boek *Laat ze strips lezen* wordt gewezen op de acht sterktes van strips (je vindt daar het lijstje op p. 83-84). We vinden die basisidee ook terug in een internetartikel (BBC en British Council, 26 juli 2006, (<www.teachingenglish.org.uk/think/methodology/young_learners2.shtml>)) dat handelt over technieken om jongeren te helpen bij taalontwikkeling. Naast een lijstje met 'tips voor ouders' (zoals "make reading a habit") is er ook een lijstje met adviezen om kinderen te helpen met hun woordenschat en een ander over de manier waarop je best met fouten kan omgaan. Ons interesseert hier vooral het lijstje 'Top ten requests for parents': daarin wordt scholen aangeraden welk advies ze kunnen geven aan ouders. Naast voor de hand liggende punten als "wees positief", "wees een goed rolmodel", "moedig studenten aan hun best te doen op school", "spreek met de leerkracht!" (overigens het enige advies dat gevolgd wordt door een uitroepteken), bespreekt het achtste gebod de hulpmiddelen die men thuis moet voorzien: taalboeken, strips ('comics') en tijdschriften. Het zal allicht inderdaad goed zijn als je dat allemaal in huis hebt, maar in hetzelfde artikel wordt er evenzeer op gewezen dat je de boeken niet noodzakelijk hoeft te kopen. "Je kunt ook lid worden van een bibliotheek of teksten downloaden van het internet." Zo krijgen we, een beetje onverwacht, de drie instanties uit de titel van ons boek netjes naast elkaar: school (leerkrachten), thuis (ouders) en bibliotheek. Dat strips bij de taalontwikkeling (zowel van moedertaal als van vreemde talen) een belangrijke rol kunnen spelen is meteen duidelijk. Conclusie: 'Laat ze strips lezen'. Over de verschillende mogelijkheden om deze zin te interpreteren leze men het eerste hoofdstuk in het boek. Een samenvatting daarvan vind je op de website van Stichting Beeldverhaal Nederland <<http://www.stichtingbeeldverhaal.nl/641/index.htm>>

In 1943 herinnert *Time* (June 21, 1943) er zijn lezers aan dat de vraag of strips een bedreiging zijn voor de jeugd ("a menace to children") niet nieuw is maar dat een studie van professor George E. Hill ten minste een gedeeltelijk antwoord gaf. Hij analyseerde gedurende een maand de taal van 16 verschillende krantenstrips om te zien op welke manier stripverhalen de woordenschat van kinderen beïnvloeden. Enkele interessante gegevens over de woorden in dat corpus:

- alles samen worden 9.302 verschillende woorden gebruikt:
 - 80% daarvan waren eenvoudige woorden die de lezers ook in de lagere school gebruiken
 - slechts 5% was 'slang', fout gespeld of voorbeeld van klanknabootsing (ter vergelijking: in stripboeken ligt dat cijfer tweemaal zo hoog, 10% tot 12%)
- Hill trof 130 verschillende 'slang' woorden aan. Enkele voorbeelden: babe, gents (herentoilet), haywire (in de war), O.K. ...
- 233 voorbeelden van klanknabootsende woorden: heh, haw, hey...
- woorden worden met opzet vervormd: als humoristisch effect of om een dialectische klank weer te geven. Enkele voorbeelden (tussen haakjes de correcte vorm): aihport (airport), fergit (forget), yam (I am), ast (asked), certingly (certainly), goner (going to). In avontuurlijke stripverhalen komen dergelijke vervormingen minder frequent voor dan in de meer 'burleske' zoals Mickey Mouse.

Besluit: er wordt, aldus Professor Hill in 1943, veel geschreven over de 'bedreiging' van stripverhalen op de woordenschat van kinderen. Hij maakt daarbij duidelijk een onderscheid tussen de tijdschriften en de stripverhalen in dagbladen. Die laatste zijn volgens hem onschadelijk voor de kinderen. Integendeel: de

meeste woorden die er worden gebruikt kunnen de lezers helpen om woordbetekenis verder te ontwikkelen. Waar hij zich zorgen om maakt, is het globale effect van stripverhalen op het gedrag en de morele denkbeelden van de kinderen ("the total effect of the comics on the attitudes and ethical concepts of children"). De ethische betekenis van stripverhalen is immens.

En bij Rik Torfs (professor K.U. Leuven) lezen we: "Albums van *Kuifje* werden ons ten zeerste afgeraden. 'Tekeningen zijn te direct. Zij prikkelen de fantasie niet!' wist een onderwijzer die na zijn werkuren een filiaal van een spaarkas open hield. 'Bovendien', voegde hij er streng aan toe, 'teksten die in ballonnetjes verschijnen zijn altijd kort en onvolledig'."

Toch denken we zelf eerder dat occasioneel het tegenovergestelde het geval zou kunnen zijn. Zo schreef onze toen nog erg jeugdige dochter ons eens een berichtje dat eindigde met de woorden "uw liefhebbende oogappel". Dat was geen uitdrukking die ze haar ouders ooit had horen gebruiken maar een typische uitdrukking, zo bleek, die ze onbewust had overgenomen uit de lectuur van *Jommeke*-albums.

En Marc Reynebeau formuleerde het als volgt: "Als puber mocht ik in de bibliotheek niet meer dan één stripverhaal per week ontlenen, want meer zou niet goed zijn voor mij. Ik gaf dus al mijn zakgeld aan strips uit. Ik kan er nu nog altijd uit citeren alsof het om meesterwerken van de wereldliteratuur gaat." (*De Standaard*, 6-7 januari 2007)

Een halve eeuw na Hill is er een onderzoek van de *Journal of Child Language* uit 1993, waaruit we leren dat een kind in een stripboek maar liefst twee keer zoveel nieuwe woorden leest als in het gemiddelde kinderboek en maar liefst vijf keer zo veel als in de gemiddelde conversatie met een volwassene.

Hec Leemans (Belgisch stripauteur, bekend van o.a. *Bakelandt* en *FC De Kampioenen*) schrijft in zijn bijdrage in het boek 'Laat ze strips lezen': "Ik ging ook 'op reis' via de meest diverse strips, ik leerde de wereld erdoor kennen. Natuurlijk vervangen (goede) strips niet een goede scholing. Maar ze zijn er een zeer degelijke aanvulling op. Als ik me goed herinner, bleek een paar jaren geleden uit een studie van de Leuvense Universiteit dat striplezers bij de betere studenten behoren. Blijkbaar bevordert striplezen het denkvermogen van leerlingen. En voor diegenen die niet graag lezen: ze lezen dan ten minste strips en steken er wat van op.

3. Strips en dyslexie: resultaat van een zoektocht

Om een zo ruim mogelijk beeld van de mogelijkheden te kunnen schetsen gingen we te rade bij een aantal mensen met de vraag of en in welke mate strips behulpzaam kunnen zijn. We geven hieronder het resultaat van onze zoektocht

3.1. Bij de Openbare Bibliotheek in Eindhoven vernamen we dat ouders vaak luisterboeken nemen, maar niet vaak een strip. Binnen de stripcollectie zijn vooral *Donald Duck*, *Kuifje*, *Suske en Wiske* populair; die strips vindt men ook zeer geschikt voor kinderen met dyslexie.

3.2. Nuttig kan de informatie zijn op de site van Letop! (eerste hulp bij leerstoornissen en/of problemen bij het leren) <www.letop.be/infotheek> Specifiek over dyslexie is het gedeelte <<http://www.letop.be/infotheek/links/links.asp?parent=1007&LsID=1001#start>>

3.3. Bij de Logopediepraktijk Hasselt: <http://216.239.59.132/search?q=cache:eVPdFW4RNSwJ:www.logopediehasselt.nl/page/even_voorstellen+%22Logopediepraktijk+Hasselt%22&hl=nl&ct=clnk&cd=2&gl=be> vernamen we de volgende mogelijkheden:

- er wordt gewezen op strips als opstap tot zelfstandig (stillezend) verwerken van teksten
- ouders lezen samen met kinderen *Donald Duck* met ondersteuning en facilitatie: om de beurt een tekstballonnetje, veel interactie, moeilijke woordbeelden voorzeggen
- kinderen kan men belonen met een leuk stripboek. Drie jeugdboeken gelezen? Je mag een strip uitzoeken
- gebruik van 'comics' bij het leescurriculum; ideeën op de site ReadWriteThink <www.readwritethink.org/lessons/lesson_view.asp?id=188>
- strips voor aanvankelijke lezertjes (Zwijsen serie Zoeklicht Dyslexie); meer informatie en impliciete informatie uit de plaatjes halen. Lettertype: 'Read Regular' (met een duidelijk onderscheid tussen de letters 'b' en 'd')
- Esther Molema: *Jesse heeft dyslexie. Handreiking voor gesprekken met kinderen over dyslexie* (Groen Educatief)

3.4. BiblioWaas (de openbare bibliotheken van het Vlaamse Waasland: Beveren, Kruibeke, Lokeren, Moerbeke, Sint-Gillis-Waas, Sint-Niklaas, Stekene, Temse en Waasmunster werken al enige jaren samen onder de naam BiblioWaas):

- hier wordt gewezen op de link tussen leesmoelijkheden en strips, waarbij de reeksen *Gologan* en *Kiekeboe* worden vermeld
- ook wordt verwezen naar de link tussen de collectie strips – en het "makkelijk lezen plein" (zie ook 1.4. hierboven) en de site <www.makkelijklezenplein.nl>

3.5. Op het internet vond ik de volgende interessante bedenking van een dyslectica (14 jaar): "Strips lees ik wél. Ik begrijp nog steeds niet dat jullie (= Haarlems Dagblad) *Casper* eruit hebben gegooid. Hij moet terug."

3.6. Een bijzonder interessante bijdrage is te lezen in *Levende Talen Magazine* dat een special publiceerde over 'Dyslexie en talenonderwijs', Jaargang 95, special, mei 2008. Handig is het feit dat je die special kan downloaden via de site <www.levendetalen.nl/>; het kan ook rechtstreeks: <<http://www.levendetalen.nl/docs/200810122218314423.pdf?taal=&workgroup=&username=quest@vllt.nl&password=9999&groups=VLLT>>

4. Strips, dyslexie en vreemde talen

Vooraf verwijzen we graag naar de sites <<http://www.hoeks.homepage.t-online.de/index2.html>> en <<http://www.hoeks.homepage.t-online.de/41416.html>> over dyslexie en de gevolgen ervan voor het leren van vreemde talen.

4.1. Frans

In hoofdstuk 15 ('Democratie (en talen) op school: een rol voor strips?') van het boek *Laat ze strips lezen!* (p. 70-73) vind je informatie over een stripverhaal dat in één album tegelijkertijd de Nederlandstalige en de Franstalige versie (respectievelijk onder de titel *Clara zet zich in. Democratie op school. En Clara s'engage. Conciliabules & processus démocratique*) van een verhaal biedt dat werd gemaakt in opdracht van het Brussels Parlement. Op p. 71-73 suggereert *Laat ze strips lezen!* Een aantal opdrachten waarbij de Nederlandstalige en Franstalige versie met elkaar worden vergeleken.

4.2. Engels

Dat strips een rol kunnen spelen in het (taal)onderwijs is voldoende bekend. Het tijdschrift *Klasse (Klasse. Maandblad voor Onderwijs in Vlaanderen, nr. 157, september 2005, p. 31.)* wees op de mogelijkheden om bij het aanleren van vreemde talen gebruik te maken van de avonturen van *Suske en Wiske* in de Engelse vertaling *Spike and Suzy*. (Vandersteen, W. *The Greatest Adventures of Spike and Suzy*. Edinburgh: Intes International, 1998). In hoofdstuk 15 ('Democratie (en talen) op school: een rol voor strips?') van het boek *Laat ze strips lezen!* (p. 70-73) vind je daarover meer informatie.

In hoofdstuk 16 ('Het monster van Loch Ness spreekt Engels (of is het Schots?') van het boek *Laat ze strips lezen!* (p. 74-78) vind je suggesties om de vertaling van een aantal zinnen (door de leerlingen) te vergelijken met de Engelstalige versie.

4.3. Frans, Engels, Duits

Vergelijkbaar materiaal is te vinden in *Troebel Water* (David, D, Cuadra, C. & Miel, R. *Troebel Water*. Brussel: Europees Parlement, 2002) een publicatie van het Europees Parlement dat op het 30e Internationaal Festival van het Stripverhaal te Angoulême (2003) voor deze strip de Alph-Art Communicatieprijs kreeg voor de "beste voorlichtingscampagne in de vorm van een stripverhaal". Deze strip is uitstekend geschikt zowel als illustratie van het thema 'milieubeheer' als bij taalvergelijking. Het album verscheen in de verschillende talen van de lidstaten (onder meer als *Les Eaux blessées, Troubled Waters, Trübe Wasser*) en is gratis te verkrijgen. Meer informatie op de website van het Europees Parlement <www.europarl.eu/int>.

5. Strips en andere 'aanzelende lezers'

In dit derde deel wordt niet specifiek behandeld over 'dyslexie', maar allicht kunnen een aantal elementen (argumenten, voorbeelden...) ook nuttig zijn voor wie zich inlaat met het probleem dyslexie.

5.1. BSO en TSO (beroeps secundair onderwijs en technisch secundair onderwijs)

"Fahrenheit451": (dit is een leesbevorderingsproject voor 15-plussers uit het beroeps- en technisch onderwijs, dat onderdak kreeg bij Stichting Lezen)

- verslag van de studiedag 4 juni 2008: "lezen in BSO en TSO"

<www.stichinglezen.be/NewsFlashDetail.aspx?l=002.003&id=112>

- in de top 5 (2008-2009) voor de aarzelende lezer figureert naast de volgende vier 'gewone' boeken:

[- *Haat Kwadraat*, Floortje Zwigman, Averbode, 2007

- *Slecht*, Jan Simoen, Querido, 2007

- *Wat een wereld. 60 jaar geschiedenis voor de lens*, Eric Godeau, Gottmer, 2007

- *Pizzamaffia*, Khalid Boudou, Moon, 2007]

terecht ook een stripverhaal:

Hong Kong dagboek, Maaïke Hartjes en Mark Hendrik, Oog & Blik, 2008

Belangrijk voor leerkrachten en ouders zijn ongetwijfeld de Fahrenheit451 'bibtips' en 'lestips' die je vindt op:

<http://www.fahrenheit451.be/nieuws/bib-%20en%20lestips/Fahrenheit451_0809.pdf

(respectievelijk op p 9 sq. en 28 sq.)

5.2. Buitengewoon basisonderwijs - type 8

<http://www.ond.vlaanderen.be/DVO/buitengewoon/buitengewoon_basis/type8/uitgangspunten/t8algemeen.htm>

We staken ook ons licht op in een school van het "buitengewoon onderwijs – type 8" en verzamelden daar de volgende interessante informatie over het gebruik van strips. Ter informatie: leerlingen komen in aanmerking voor het *buitengewoon onderwijs type 8* als extra hulp in het gewoon onderwijs niet het gewenste resultaat heeft opgeleverd.

Op de vraag **waarom** strips populair zijn, volgde dit antwoord:

- strips combineren woord en beeld
- humor speelt er een belangrijke rol
- je begrijpt de verhaallijn in strips zonder diepgaand te lezen
- de actie in strips is zichtbaar in de tekening en de gezichtsuitdrukkingen. Dat is vooral interessant voor leerlingen met weinig fantasie en voorstellingsvermogen.
- in strips vind je herkenbare figuren: ze komen terug op schoolgerei, op kledij, op T.V. Herkenbaarheid geeft rust.
- strips lezen voelt ontspannend aan: je vergeet dat je leest

Op de vraag **welke** strips populair zijn, volgde dit antwoord:

- *Kiekeboe*, *FC de Kampioenen*, *Urbanus*, *Quick en Flupke*, *Pol* zijn de populairste strips bij deze groep
- *Suske en Wiske* en *Asterix en Obelix* zijn niet zo populair. De taal is al moeilijker en ze hebben ook een geschiedkundige achtergrond, wat de leerlingen doet afhaken.

Strips worden ook gebruikt bij het vak **rekenen**:

- strips sorteren naar grootte, kleur (metend rekenen)
- getallen tot 100 inoefenen a.d.h.v. de bladzijden
- op nummer rangschikken

5.3. Autisme:

Graag vermelden we twee strips die een rol kunnen spelen in verband met autisme:

- Algemeen: *Silence (De dorpsgek van Schoonvergeten)* D. Comès (Casterman) <http://www.zozolala.com/Top100_Dorpsgek.html>
- Specifiek: *Het geheim van de ruimtelift* E. Thys & Autisme Centraal (Epo) Op <<http://www.stripemagazine.be/pivot/entry.php?id=2831>> lees je een interessant interview met de auteur

6. Verdere suggesties

In verband met striplectuur voor de 'aanzelende lezers' vroegen we een tekenaar-docent en een verantwoordelijke van een stripbibliotheek naar een lijstje strips dat ze zouden aanraden voor de doelgroep van 'aanzelend lezers'.

6.1. Suggesties van tekenaar-docent (G. De Sutter*):

- *De Fotograaf* Didier Lefèvre, Emmanuel Guibert, Frédéric Lemerrier (Dupuis)
- *Isaac de Piraat* Chr. Blain (Oog & Blik)
- *De azuren boeddha* Cosey (Dupuis-Impressies)
- *Op zoek naar Peter Pan* Cosey (Lombard)
- *Là où vont nos pères / The Arrival* Shaun Tan (Lothian) (tekstloos!)
- *De teenloze adelaar* Lax (Dupuis)
- *Pandora Box deel 3: De gulzigheid* S. Dupré (Dupuis)
- *Het alfabet der ruines* David B. (Dupuis)
- *Magasin Général* (Loisel-Tripp) Casterman
- *Siegfried* (Alice) (Dargaud Benelux)

* <www.stripemagazine.be/pivot/entry.php?id=2237>

6.2. Suggesties van de verantwoordelijke voor de stripbibliotheek 'De Stripeljee' (K. Morissens*):

- *De Tweede Kus* Conz (Oogachtend)
- *Kaamelott*-reeks Steven Dupré (Casterman)
- *Hong Kong Dagboek* Maaiké Hartjes en Mark Hendriks (Oog & Blik)
- *Magasin Général* Loisel & Tripp (Casterman)
- *Een tweede jeugd* Rabaté (Oog & Blik)
- *De dagelijkse worsteling* Manu Larcenet (Oog & Blik)
- *De niemendalletjes van Lewis Trondheim (De vloek van de paraplu)* Trondheim (Oog & Blik)
- *Het jaar van de olifant* Willy Linthout (Bries)

7. Coda

Op het eerste gezicht zouden strips zeer geschikt moeten zijn als lectuur voor de 'aanzelende lezer' omdat de tekst wordt ondersteund door beeld. Helaas zijn er ook elementen die de lectuur kunnen bemoeilijken. Zo is de 'lettering' van beeldverhalen niet steeds ideaal: vaak zijn de letters onvoldoende groot en is het onderscheid tussen de letters 'b' en 'd' niet altijd voldoende duidelijk. En

uiteeraard is de aanwezigheid van beelden geen garantie voor makkelijk begrip: we kennen allemaal beeldverhalen die een even aandachtige vereisen als 'gewone' boeken (soms zelfs een meer aandachtige lezing). Dat kan bijvoorbeeld het geval zijn omdat het beeldverhaal kennis veronderstelt van heel wat achtergrond. Zie hierboven punt 5.2.)

